

C1.

PEDAGOGIA – ȘTIINȚĂ A EDUCAȚIEI; EDUCAȚIA - OBIECT DE STUDIU AL PEDAGOGIEI

Obiective:

După studierea acestui capitol și a bibliografiei recomandate veți fi în măsură:

- să definiți conceptele de pedagogie și de educație;
- să explicați diferența dintre concepul de pedagogie și cel de educație;
- să enumerați principalele caracteristici ale educației și ale pedagogiei;
- să enunțați rolul de bază al pedagogiei și al educației;
- să enumerați principalele discipline pedagogice ale sistemului științelor educației.

1. PEDAGOGIA – ȘTIINȚĂ A EDUCAȚIEI

1.1. CONCEPTUL DE PEDAGOGIE

PEDAGOGIA și EDUCAȚIA constituie două realități corelate și două concepte corelative. Distincția care trebuie făcută de la bun început între cele două categorii este următoarea:

- EDUCAȚIA este o practică socială, un fenomen, un proces și o activitate nemijlocită în special cu tinerele generații.
- PEDAGOGIA este o reflecție asupra educației, incluzând observarea, contemplarea, emiterea unor teorii despre fenomenul educației. Practic, pedagogia are ca obiect de studiu educația.

PEDAGOGIA nu se confundă cu **EDUCAȚIA**, ea este așa cum am afirmat anterior, o *Teorie despre educație*, este *Știința educației*.

Termenul PEDAGOGIE își are originea în limba greacă, în cuvântul *paidagogia*, provenit la rândul său din:

- *pais-paidos* – copil, tânăr
- *agoge*- a crește, a conduce, educație

semnificând în sensul propriu al cuvântului, conducerea copilului, creșterea acestuia sub aspect practic, concret. În greaca veche mai există un termen provenit din aceeași rădăcină lingvistică, cel de *paidagogus*, care desemnează pe sclavul însărcinat cu conducerea copiilor la școală. Pedagogul antic era un serv, ce îndeplinea o funcție umilă, neluată în seamă. De aici poate și unda ușor depreciativă care mai plutește încă atunci când se invocă termenii de pedagogie și pedagog.

Termenul de PEDAGOGIE pentru denumirea Științei domeniului care studiază educația, intră în circulație abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când, *Cursurile de educație generală*, ținute în diverse universități franceze, au fost denumite uneori *Cursuri de pedagogie*, mai ales de către filosoful Espinas (E. Planchard, 1992, p. 30).

Lui Emile Durkheim, i s-a încredințat o catedră de *Pedagogie*, mai întâi la Bordeaux și pe urmă la Paris. În Germania, cuvântul a fost folosit mai devreme, alături de vechea denumire *Didactica* (pentru formarea intelectuală).

Adjectivul *pedagogic* a urmat și el o evoluție, înlocuind încetul cu încetul termenul de *educație*. Astăzi, există o tendință în limbile romanice de a recurge la termenul *educațional*: cercetare educațională, psihologie educațională etc. Este o influență anglo-saxonă.

În Anglia, ca și în Statele Unite, cuvântul *pedagogie* este foarte rar, în ciuda dezvoltării extraordinare a acestei științe în țările respective. Se vorbește despre *educație* și *educațional*. În opinia lui E. Planchard (1992) nu există un motiv de renunțare la o terminologie, pentru a o înlocui cu alta, copiată din limba engleză (expresie care vine, de altfel, din latină).

Definiția curentă a pedagogiei în multe manuale, tratate, ca de altfel și la mulți autori este aceea de *știință și artă a educației*. Formula este scurtă, foarte generală și în consecință acceptabilă pentru toți.

Ca și Știința a educației, Pedagogia studiază esența și trăsăturile fenomenului educațional, idealul, conținutul, metodele, mijloacele, formele educației, urmărind formarea și modelarea personalității și profesionalității tinerei generații pentru activitatea socială utilă.

Pedagogia, ca Știința a educației se bucură de acest statut (cel de știință) pentru că îndeplinește o serie de condiții:

- Are obiect de studiu- acesta este EDUCAȚIA
- Are metode specifice de cercetare și explicare a educației –Ex: observația, experimentul, ancheta, chestionarul, testul pedagogic, convorbirea, interviul, statistica pedagogică, studiul de caz etc.
- Are legi proprii – Ex: legea posibilității educației pentru fiecare individ, legea caracterului permanent al educației, legea caracterului diferențiat al educației, legea interacțiunii optime între factorii educației, principiile pedagogice.
- Rezultatele cercetării pedagogice sunt stocate în ansambluri teoretice numite teorii.
- Are un limbaj propriu utilizat în teorie și practică- acesta este limbajul pedagogic.

În sensul exact al cuvântului, o știință este un ansamblu sistematic de cunoștințe relative la un obiect determinat. O știință presupune, deci, delimitarea precisă a domeniului său propriu, folosirea metodelor adecvate studiului acestui obiect și elaborarea rezultatelor, exprimate până la urmă într-un tot coerent și inteligibil.

1.2. CARACTERISTICI ALE PEDAGOGIEI

Principalele *caracteristici* ale PEDAGOGIEI sunt:

1. Este o *știință socio-umană* – educația (obiectul de studiu al acesteia) este un fenomen social specific uman.
2. Este o *știință cu caracter teoretic, de cunoaștere* – răspunde la întrebarea „*Ce este educația?*”; descoperă legile educației; elaborează teorii pedagogice; își aduce contribuția la dezvoltarea cunoașterii umane.
3. Este o *știință cu caracter practic*- elaborează strategiile- metodele, tehnicile, mijloacele- și formele de instrucție și educație ale tinerei generații.
4. Este o *artă* – adaptează principiile și strategiile pedagogice la particularitățile individuale și de vârstă ale educabililor.
5. Este o *știință cu caracter prospectiv* – răspunde la întrebările „*Cum va fi și cum va acționa școala viitorului?*” dovedind astfel că este o știință cu caracter dinamic, deschisă schimbărilor și înnoirilor intervenite în domeniul educației.

1.3. ROLUL PEDAGOGIEI

Concomitent cu îndeplinirea rolului gnoseologic de descoperire a legilor, de elaborare a teoriilor și strategiilor educaționale, *pedagogia contribuie la pregătirea specialiștilor pentru activitatea instructiv – educativă, la pregătirea cadrelor didactice pentru predarea disciplinelor de specialitate.*

Pedagogia îi pregătește pe studenți, viitorii profesori, pentru a doua profesie, aceea de dascăl, de educator, de profesor.

Pentru a avea prestigiu și succes în învățământ, pentru a dovedi măiestrie și tact pedagogic, este imperios necesar ca profesia de dascăl, de educator, de profesor să fie învățată la fel ca oricare profesie. Profesia de cadru didactic implică, pe lângă pregătirea de specialitate și o pregătire psihopedagogică și metodică, obținute pe baze științifice într-un cadru instituționalizat de profil.

2. EDUCAȚIA - OBIECT DE STUDIU AL PEDAGOGIEI

2.1. DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI DEFINIȚII

EDUCAȚIA constituie *obiectul de studiu al pedagogiei*.

Etimologic vorbind, termenul de EDUCAȚIE se originează în substantivul latin *educatio*, derivat din două verbe latinești înrudite:

- **Educo – educare** - a crește, a alimenta, a hrăni, a îngriji, a cultiva (o plantă, o ființă);
- **Educo - educere** – a scoate din, a ridica, a înălța.

Termenul de educație ca atare, a fost utilizat pentru prima dată în sec. XVI, de către pedagogul francez Michel de Montaigne, într-o frază prin care incriminează mijloacele vremii în școală (bătaia, pedeapsa fizică) – „*J' accuse toute violence en education*”. („Acuz orice violență în educație”).

Anterior acestui termen, pentru a desemna acțiunea de a educa, era utilizat termenul de *institutio*, însă cu sensul limitat de informare, instruire, învățare. Ori, a educa înseamnă mai mult, înseamnă a modifica în anumit sens pe acela care este subiectul educației. Înseamnă a acționa în mod premeditat și sistematic asupra ființei umane, în așa fel încât să o dirijăm spre un scop fixat dinainte. Prin urmare, la baza educației există un postulat acceptat în teorie și în practică: omul este modificabil, cel puțin într-o anumită măsură. *Ființa umană este o ființă educabilă.*

Deși educația, evident, în formele ei rudimentare, la început, a însoțit permanent societatea omenească din cele mai vechi timpuri și până azi, teoreticienii nu au ajuns nici astăzi la un punct de vedere unitar, în ceea ce privește definirea conceptului ca atare. Educația cunoaște foarte multe definiții, dar nici una nu este unanim recunoscută sau universal valabilă.

Reproducem câteva dintre aceste definiții spre exemplificare:

- *Educația are drept scop să dea sufletului și corpului întreaga frumusețe și perfecțiune de care sunt susceptibile (Platon).*
- *Educația este acțiunea de disciplinare, civilizare, moralizare, cultivare, cu scopul de a dezvolta în individ întreaga perfecțiune de care acesta este susceptibil. Educația este ridicarea de la starea de natură la starea de cultură (Kant).*

- *Educația este dezvoltarea naturală, progresivă și sistematică a tuturor facultăților (Pestalozzi).*
- *Educația este o operație prin care un spirit formează alt spirit și o inimă formează altă inimă (J. Simon).*
- *Educația este un ansamblu de acțiuni premeditate, prin care omul încearcă să ridice la perfecțiune pe semenul său (Marion).*
- *Scopul educației este de a produce un interes larg și echilibrat (Herbart).*
- *Formarea unui suflet sănătos într-un corp sănătos, iată care este scopul educației (Locke).*
- *Rolul educației este pregătirea pentru o viață completă (Spencer).*
- *Educația constă în trecerea din conștient în inconștient (G. Lebon).*
- *Educația ca știință se ocupă cu descoperirea celor mai semnificative adaptări ale unui individ la persoanele, la lucrurile și la condițiile din lume; ca artă, educația se străduiește să promoveze schimbările naturii umane, deosebite de schimbările lumii exterioare, în așa fel încât acestea să ducă la adaptarea dorită (Thorndike).*
- *A educa înseamnă a forma oameni cu adevărat liberi (Sotelli).*
- *Educația nu înseamnă pregătirea pentru viață, ea este viața însăși (Dewey).*
- *Educația este acțiunea unui spirit asupra lui însuși sau asupra altui spirit, orientată spre un obiectiv ideal care reprezintă informarea sa instructivă și formarea sa educativă (J. Zaragüeta).*
- *Educația este organizarea unor deprinderi de activitate capabile să adapteze individul la mediul său fizic și social (W. James).*
- *Adevăratul creștin, fruct al educației creștine, este omul supranatural care gândește, judecă, acționează cu consecvență și spirit de continuitate, urmând dreapta rațiune, clarificată de lumina supranaturală a exemplelor și a doctrinei lui Hristos (Papa Pius al XI-lea).*
- *A educa înseamnă a forma pe Hristos în suflete (Dupanloup).*
- *Educația este arta de a forma oameni nu specialiști (Montaigne).*
- *Educația este o formare datorită căreia individul asimilează un ansamblu de cunoștințe, își însușește un grup de idealuri de viață și își perfecționează aptitudinea de a utiliza cunoștințele pentru realizarea acestor idealuri (W. Cunningham).*
- *Educația este ansamblul acțiunilor și influențelor exercitate intenționat de o ființă umană asupra alteia, în principiu de un adult asupra unui individ tânăr, acțiuni orientate spre un scop reprezentat din formarea la cel tânăr a unor dispoziții variate corespunzătoare scopului căruia îi este destinat tânărul odată ajuns la maturitate (R. Hubert).*

Ar fi zadarnic să examinăm în amănunt toate aceste definiții, dar trebuie să subliniem faptul că în fiecare se regăsește mai mult sau mai puțin clar indicat scopul muncii educative.

Dacă educația *umană* cere un anumit număr de condiționări reflexe, ea trebuie să urmărească transformarea individului într-o ființă conștientă, liberă în hotărârile sale, altfel riscând să-și piardă adevărata sa însemnătate și să nu fie altceva decât un *dresaj*. Astfel, Ioan Nicola (1980), definește educația ca fiind: ***o activitate exercitată conștient, sistematic și organizat asupra unui subiect, individual sau colectiv, în vederea transformării acestuia, într-o personalitate autonomă, activă, creatoare, în conformitate cu condițiile istorico sociale, prezente și de perspectivă.***

După cum spune Binet, „este necesar să se utilizeze inconștientul pentru a permite conștientului să ajungă la deplina sa dezvoltare”. A educa înseamnă, deci, să creăm autonomia persoanei. O educație care nu caută această independență, această autodeterminare a elevului, nu-i demnă să își poarte numele (E. Planchard, 1992, p. 36).

În ceea ce îl privește pe Emile Planchard acesta propune următoarea definiție, care conține explicit sau implicit, problemele fundamentale ale pedagogiei (subiectul, aspectele și metodele, agenții, scopul și conținutul educației): *Educația constă într-o activitate sistematică, exercitată de adulți mai ales asupra copiilor și adolescenților, cu scopul de a-i pregăti pentru viața pe care vor trebui și vor putea s-o trăiască într-un mediu dat.*

2.2. CARACTERISTICILE EDUCAȚIEI

Din definițiile prezentate aici și în alte manuale de pedagogie, I. Jinga și E. Istrate (2001) desprind câteva *caracteristici* importante ale educației și anume:

- educația este o *acțiune specifică speciei umane* – este un fenomen social specific uman, ea schimbându-și finalitățile, conținuturile și funcțiile o dată cu schimbările societății însăși, pe care o influențează, la rândul ei;
- *obiectul educației îl constituie toate componentele ființei umane* (dezvoltarea armonioasă a personalității), limitele ei fiind determinate doar de cele biologice și de nivelul dezvoltării istorice a omului;
- *caracterul conștient și intenționat* - educația se desfășoară în mod conștient, deliberat, potrivit unui scop dinainte stabilit;
- *caracterul sistematic și organizat* al educației - se desfășoară în școli, sub îndrumarea unor cadre didactice specializate;
- *caracterul prospectiv* - pregătește omul pentru prezent, dar și pentru viitor, în raport cu idealul social și educațional, cu cerințele societății, dar și cu interesele și aspirațiile celor implicați în procesul educativ;
- *caracterul complex și permanent* – se desfășoară pe parcursul întregii vieți.

2.3. ROLUL EDUCAȚIEI

Deși a evoluat de la o etapă istorică la alta (ceea ce îi determină pe specialiști să vorbească despre caracterul istoric al educației), ea și-a păstrat, în timp, *rolul de bază* care a făcut necesară apariția ei în societatea omenească, *acela de a transmite, de la o generație la alta, în mod selectiv, tezaurul de valori materiale și spirituale acumulate de societate la un moment dat, experiența de muncă și viață.*

Pe lângă acest rol de bază, mai pot fi astăzi identificate și alte roluri ale educației și anume:

- Să dezvolte la educabili capacitatea de a face față schimbărilor, de a se adapta la acestea, mai mult, chiar de a le prevedea și de a se pregăti pentru ele;
- Să contribuie la rezolvarea unor probleme acute ale societății contemporane- Ex: consum de droguri, război, violență, agresivitate, criminalitate, boli incurabile cu răspândire în masă, sărăcie, injustiție socială etc.
- Să pregătească resursele umane pentru o integrare socială și profesională corespunzătoare.

2.4. FUNCȚIILE EDUCAȚIEI

I. Jinga și E. Istrate spun că, în prezent, educația îndeplinește în România următoarele *funcții principale*:

- *asigură realizarea idealului educațional* întemeiat pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea idealurilor naționale;
- realizează „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, formarea personalității autonome și creative”;
- *selecționează și transmite, de la o generație la alta, un sistem de valori materiale și spirituale*, considerate fundamentale;
- *asigură pregătirea resurselor umane*, corespunzător cerințelor dezvoltării economico-sociale a țării, *ale pieței muncii*;
- *îi pregătește pe copii, tineri și adulți pentru integrarea socio-profesională*, ca și pentru adaptarea la schimbările care au loc în știință și cultură, în lumea muncii și a profesorilor, în societate în general și în modul de viață al oamenilor;
- *pune la dispoziția tuituror oamenilor mijloacele necesare pentru dezvoltarea lor neîntreruptă*, pe tot parcursul vieții, potrivit principiului educației permanente.

Prin exercitarea funcțiilor sale, educația asigură atât continuitatea civilizației umane într-o anumită zonă geografică și pe planetă în ansamblu, cât și schimbările înnoitoare care determină progresul omenirii. Ea a depășit de mult semnificația conceptului original „educatio”, care în limba latină înseamnă „creștere”, cu referire atât la plante și la animale, cât și la oameni, devenind astăzi unul dintre conceptele cele mai complexe și cu largi reverberații în comunitățile omenești de pretutindeni. De la educație se așteaptă mult (uneori mai mult decât se poate realiza cu ajutorul ei) pentru modelarea omului, în conformitate cu zestrea lui ereditară, cu mediul familial și social și ea chiar poate conduce (dacă este realizată cu competență și responsabilitate) la performanțe superioare celor obținute de generațiile anterioare.

3. SISTEMUL ȘTIINȚELOR EDUCAȚIEI

Deși pedagogia este știința fundamentală a educației, fenomenul educativ, într-unul sau altul din aspectele sale, se află și în atenția altor discipline științifice. Printre acestea, amintim:

- *biologia* (care vizează condiționările neurofiziologice ale dezvoltării elevului);
- *psihologia* (interesată de procesele psihice implicate în învățare: atenția, memoria, motivația, afectivitate);
- *antropologia* (care investighează determinările cultural istorice în devenirea omului);
- *sociologia* (ce radiografiază condiționările și repercusiunile sociale ale educației);
- *politologia* (care evidențiază aportul și funcționalitatea politicilor școlare de la un moment dat), etc.

De altfel, științele invocate mai sus interacționează și într-un alt mod cu pedagogia, prin constituirea unor *aliaje disciplinare*, prin interferența unor topici și metode de investigare specifice mai multor discipline. Se vorbește astăzi de științe ale educației, care nu sunt decât expresii ale unor conexiuni disciplinare, dintre care amintim: psihologia pedagogică, sociologia educației, axiologia pedagogică, igiena școlară etc. În același timp, însăși pedagogia cunoaște un proces de specializare a teoriei pe domenii, conținuturi sau etape de vârstă relativ delimitate, formând sistemul disciplinelor pedagogice (I. Bontaș, 1983, p. 18):

- *pedagogia generală* studiază teoria și structurile pedagogice generale ce fundamentează și orientează procesul educațional în unitatea și diversitatea sa;
- *istoria pedagogiei* (pedagogia istorică) studiază teoriile și sistemele educaționale de-a lungul istoriei, ramură care a contribuit la constituirea pedagogiei;
- *pedagogia preșcolară* studiază problemele pedagogice specifice educației copiilor de vârstă preșcolară de la 3-6 ani, aflați în grădinițele de copii, ca și în afara lor;
- *pedagogia școlară* studiază problemele pedagogice ale copiilor de vârstă școlară de la 6 (7) – 18 (19) ani ce se află în școala primară, gimnaziu și licee; educația în cele trei trepte de învățământ este studiată și de subramuri ale pedagogiei;
- *pedagogia specială sau defectologia* studiază problemele pedagogice ale educației copiilor cu deficiențe senzoriale, mentale, de vorbire și de comportare; ea cunoaște următoarele subramuri: *surdopedagogia* (studiază educația surzilor), *tiflopedagogia* (studiază educația orbilor), *oligofrenopedagogia* (educația întârziaților mental; în grecește „oligo” – puțin și frenos - minte); *logopedia* (educația copiilor cu defecte de vorbire - bâlbâiți) și *pedagogia corectivă sau recuperatorie* (educația persoanelor cu deficiențe comportamentale);
- *pedagogia profesională* studiază problemele specifice pregătirii, formării și perfecționării profesionale a forței de muncă; ea cunoaște și alte denumiri: pedagogia industrială, pedagogia agricolă, pedagogia organizațională, pedagogia producției, pedagogia practică, pedagogia inginerescă etc.;
- *pedagogia învățământului superior sau pedagogia universitară* (studiază problemele educației în învățământul superior); această disciplină cunoaște încercări de dezvoltare a unor subramuri ale profilelor învățământului superior tehnic, cum sunt: *pedagogia învățământului superior tehnic*, *pedagogia învățământului superior economic (medical, agricol, artistic etc.)*;
- *pedagogia postuniversitară* (studiază problemele perfecționării profesionale ale specialiștilor cu pregătire universitară aflați în spațiul muncii);
- *pedagogia educației permanente* studiază problemele educației ce continuă după absolvirea școlii și facultății, adică toată viața; în sfera de acțiune a pedagogiei educației permanente se cunosc și alte denumiri cum ar fi cea de *pedagogie a adulților și andragogie*;
- *pedagogia experimentală* (studiază fenomenul educațional folosind metoda experimentală);
- *pedagogia comparată* (studiază comparativ sistemele de educație);
- alte ramuri: *pedagogia familiei* (familială), *pedagogia organizațiilor nonguvernamentale, de copii și tineret*; *pedagogia timpului liber*; *pedagogia extrașcolară*; *pedagogia sexelor* (sexuală); *pedagogia socială*; *pedagogia managementului învățământului*; *pedagogia prospectivă*; *pedagogia militară*; *pedagogia păcii* etc.

Autorul francez Gaston Mialaret (1976) propune următorul **tablou al științelor educației**:

I. Științe care vizează condițiile generale și locale ale instituției școlare:

- a) istoria educației
- b) sociologia educației
- c) demografia școlară
- d) economia educației
- e) pedagogia comparată

II. Științe care studiază relația pedagogică și actul educativ ca atare:

- a) științele care au în vedere condițiile imediate ale actului educativ (fiziologia educației, psihologia educației, psihosociologia grupurilor școlare, științele comunicării)
- b) didacticile (metodicile) diferitelor discipline

- c) metodologia și tehnologia predării
  - d) știința evaluării
- III. Științe dedicate reflecției și evoluției:
- a) filosofia educației
  - b) planificarea educației
  - c) teoria modelelor

Sociologia educației are ca specific abordarea educației din punct de vedere social. În această disciplină, deseori revendicată de sociologi, putem distinge trei niveluri de cercetare: a) studiul relației dintre educație și alte mari instituții sociale, b) studiul sociologic al școlii, c) studiul comportării clasei și sociologia predării (E. Hoyle, 1965).

Antropologia educației se preocupă de identificarea resorturilor culturale ale faptului educațional prin cercetarea experiențelor educaționale ale umanității în evoluția sa.

Filosofia educației își aduce și ea aportul la cercetarea pedagogică. Aria acestei discipline include interpretarea finalității fenomenului educațional (modificările pe care le-ar putea aduce educația statutului existențial al omului, îmbunătățirea condiției umane prin cunoaștere), fundamentarea logică a științei educaționale, epistemologia și axiologia educației (studiul posibilităților și limitelor cunoașterii fenomenului educativ, respectiv identificarea valorilor vehiculate în educație).

Metodicile predării diferitelor obiecte de studiu se ocupă cu problemele organizării și desfășurării procesului de învățământ la un obiect determinat (matematică, fizică, istorie, română, etc.). Au un caracter normativ, indicând modalități concrete după care profesorul trebuie să se conducă în activitatea sa de predare.

Bibliografie orientativă:

1. Bontaș, I. (coordon.) (1983). *Pedagogie pentru învățământul superior tehnic*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
2. Cucoș, C. (1999). *Pedagogie*, Iași: Ed. Polirom.
3. Jinga, I.; Istrate, E. (2001). *Manual de Pedagogie*. București: Ed. All.
4. Nicola, I. (1992). *Pedagogie*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
5. *Perspectives et taches du developpment de l'education en Europe a l'aube d'un nouveau milenaire*, Paris, UNESCO, 21-27 sept. 1988, în „Educație-Învățământ”, Fasc. I-II/1990, Învățământul în alte țări, Ministerul Învățământului, Oficiul de Informare Documentară pentru Învățământ, București, p.22-36.
6. Planchard, E., (1992). *Pedagogie școlară contemporană*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.